Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)

Обов'язкова

Освітньо-професійна програм: "Українська мова та література"

Спеціальність: 014.01 "Середня освіта (українська мова та література)"

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) філологічного факультету

Мова навчання: українська

Розробники: Гуцуляк Тетяна Євгенівна, доцент кафедри сучасної української мови,

кандидат філологічних наук

Профайл викладача

http://clg-phil.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/30deps/50modernukrlang/20empl/gutsulyak http://philology.chnu.edu.ua/?personnal

Контактний тел. 0372-58-48-32

E-mail: <u>t.gutsuliak@gmail.com</u>; <u>t.gutsuliak@chnu.edu.ua</u>

Сторінка курсу в Moodle: https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2754

Консультації Очні консультації: за попередньою домовленістю;

розклад присутності: вівторок 14.30 – 15.30.

Онлайн-консультації (платформа Google Meet); розклад консультації:

вівторок 14.30 – 15.30.

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Курс "Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)" належить до обов'язкових дисциплін у підготовці студентів-філологів другого року навчання. Він розкриває основні теоретичні положення, необхідні для розуміння місця морфемного й словотвірного рівнів у цілісній системі української мови. Готує студентів до опанування її граматичних особливостей. Мета і завдання навчальної дисципліни спрямовані на формування теоретичних навичок і практичних умінь, необхідних для викладання української мови в 33СО, а також для здійснення науково-дослідної роботи.

- 2. Мета навчальної дисципліни полягає в тому, щоб подати студентам вичерпні знання про морфемну й словотвірну систему української мови, розкрити специфіку морфемних одиниць (морфем, морфів, аломорфів; морфемних структур слів), системний характер відношень між ними та представити їх важливість у зв'язку з процесами словотворення та словозміни. Сприяти підготовці студентів до викладацької та науководослідної роботи, формувати цілісне розуміння про морфемно-словотвірний рівень української мови як невід'ємну частину для осягнення всіх інших мовних рівнів.
- **3. Пререквізити**: для ефективного засвоєння курсу "Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)" студенти повинні набути знань із попередніх навчальних дисциплін "Сучасна українська мова (фонетика)"; "Сучасна українська мова (лексикологія, фразеологія і лексикографія)"; "Вступ до спеціальності"; "Вступ до мовознавства".

4. Результати навчання.

У ході вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути:

соціально-особистісних компетентностей:

- здатності до навчання впродовж життя;
- здатності до критики й самокритики;
- толерантності до різних ідей;
- креативності, здатності до системного мислення;
- адаптивності й комунікабельності;
- наполегливості у досягненні мети;
- турботи про якість виконуваної теоретичної і практичної роботи;
- правильно окреслювати пріоритети, які забезпечують розв'язання поставленого завлання:
- усвідомлювати роль і значення морфеміки та словотвору для розвитку української лінгвістики XXI ст. й для набуття базових теоретичних знань майбутнього вчителясловесника;

інструментальних компетентностей:

- дослідницьких навичок та вмінь пошукової роботи з науковими, науково-методичними джерелами та фактичним матеріалом;
- комунікативних навичок публічного виступу, зокрема в наданні усних відповідей, здійсненні мовного аналізу й т. ін.;
- здатності до аналізу мовних одиниць, зокрема морфемної будови слів української мови, особливостей їх творення;
- вибіркового та критичного підходу в роботі з науковою інформацією;
- знань іноземних мов (напр., для аналізу питомих та запозичених морфем);
- умінь та навичок у користуванні пошуковими системами;

програмних компетентностей (загальних):

- поглибити розуміння необхідності здобути глибокі знання та навички в галузі філології (зокрема про морфемний і словотвірний рівні української мови), вдосконалювати вміння практично їх застосовувати у своїй професійній діяльності;
- розвивати навички використовувати інформаційні й комунікаційні технології, зокрема для вирішення стандартних завдань професійної діяльності;
- виробити здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;
- навчитися на високому фаховому рівні використовувати державну мову в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійному спілкуванні, у сфері підготовки науковометодичних розробок;
- виробити вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- • навчитися працювати в команді та самостійно;
- удосконалювати здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- виробити вміння застосовувати знання у практичних ситуаціях;

професійних компетентностей (фахових):

- студенти повинні демонструвати <u>знання</u> основних положень та дискусійних концепцій, пов'язаних зі сферою дослідження морфемної структури слів; сучасного стану й перспектив розвитку морфеміки й словотвору української мови;
- володіти базовими навичками добору й аналізу мовних фактів із використанням традиційних методів і сучасних інформаційних технологій: знати основні принципи й підходи членування слова на морфи, встановлення аломорфів та варіантів морфем; добирання спільнокореневих слів; слів зі спільними формантами та ін.; знати методику проведення морфемного й словотвірного аналізу слів; знати принципи організації похідних слів у словотвірні типи; словотвірні ланцюги, парадигми й гнізда;
- розуміти лінгвістику як особливу науку, що вивчає структуру й функціонування мови; залучати для осягнення знань з морфеміки й словотвору інформацію з інших галузей мовознавства (фонетики, лексикології, морфології і синтаксису), історії української мови та суміжних дисциплін;
- володіти сучасними методами отримання науково-бібліографічної інформації; виробити навички аналізу та інтерпретації наукових досліджень у сфері морфеміки й дериватології;
- студенти повинні вміти визначати морфемну будову слів різних частин мови, подавати характеристику морфів за різними класифікаційними ознаками; пояснювати причини появи аломорфів; визначати способи творення слів; поєднувати слова у словотвірні пари, ряди, парадигми й гнізда; виконувати морфемний і словотвірний аналіз слів; працювати з морфемними й словотвірними словниками.

5. Опис навчальної дисципліни

5. 1. Загальна інформація

	Назва навчальної дисципліни											
	ки		К		Ki							
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	кредитів	нихол	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	Вид підсумко вого контролю
Денна												Іспит

	2	3	5	150	2	30	30	_	_	84	6	
Заочна	2	3	5	150	2	8	8		_	132	6	Іспит

5. 2. Дидактична карта навчальної дисципліни

	Кількість годин												
Назви змістових		де	нна	форм	a		заочна форма						
модулів і тем		у тому числі						у тому числі					
	усього	Л	П	лаб	інд	c.p.	усього	Л	П	лаб	інд	c.p.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять		(Эсобл		ті мо	орфе	модул мної стр кої мові	уль 1. структури слів					
Тема 1. Слово – основна формально-семантична одиниця мови і носій комплексу лінгвістичних значень	16	2	4			10							
Тема 2.Морфеміка – самостійний розділ мовознавства.Базові термінологічні поняття морфеміки	8	2	2			4							
Тема 3 . Морфемні структури слів сучасної української мови	16	2	2			12							
Тема 4 . Класифікація морфем сучасної української мови	28	6	4			18							
Тема 5. Кореневі морфеми. Спільнокореневі слова. Основа слова	4	2	2										
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Словотвір сучасної української мови. Морфологічні неморфологічні способи словотворення. Структурно-системна організація похідних одиниц української мови												
Тема 1. Базові поняття теорії словотвору. Загальна характеристика	4	2	2										

	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
способів творення слів										
української мови										
Тема 2.	34	4	4		26					
Морфологічний спосіб										
словотворення.										
Особливості його вияву										
щодо деривації слів різних										
частин мови										
Тема 3.	10	2	2		6					
Неморфологічні способи										
творення слів. Морфолого-										
синтаксичний спосіб										
Тема 4.	10	4	4		2					
Особливості творення слів										
української мови лексико-										
синтаксичним і лексико-										
семантичним способами										
Тема 5.	10	2	2		6					
Комплексні одиниці										
словотвірної системи мови										
Тема 6.	10	2	2	6						
Морфемний і словотвірний										
аналіз слів – як різновиди										
лінгвістичного розбору										
Усього годин	150	30	30	6	84					

5. 3. Зміст завдань для самостійної роботи

Nº	Назва теми	
1.	Визначення морфеми за різними науковими джерелами та	4
	шкільними підручниками й посібниками	
2.	Діахронічні аспекти вивчення морфемної структури слова. Аналіз	6
	формально-семантичної структури лексеми Україна; роль	
	етимологічних коментарів у визначенні морфемної будови слова	
3.	Причини появи аломорфів. Зв'язок морфеміки з фонетикою.	4
	Поняття про морфонологію та морфонологічну структуру слова	
4.	Морфемні структури слів української мови та ступені реалізації	6
	морфемної структури слова (ядро і периферія).	
	Морфемні словники української мови	
5.	Аналіз "Словника афіксальних морфем української мови" / укладачі:	6
	Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим (Київ,	
	1998) та "Словника українських моврфем" Л. Полюги (Київ, 2009).	
	Укласти мінімальний словник найуживаніших аломорфів	

	суфіксальних та префіксальних афіксів	
6.	Словотвірні значення суфіксальних і префіксальних морфем.	4
	Явища омонімії та синонімії афіксів (за основу взяти праці	
	I. I. Ковалика; С. Панцьо та Л. Вакарюк)	
7.	Граматичні значення афіксів	2
8.	Опрацювати для детального аналізу теми "Класифікація морфем"	4
	статтю К. Г. Городенської "Про префікси і префіксоїди в українській мові" // Мовознавство. 1986. № 1	
9.	Місце інтерфікса в морфемній будові простих і складних слів.	4
	Особливості іменникових та прикметникових інтерфіксів	
10.	Питомі та запозичені морфеми, прості та складні афікси. Поділ	4
	морфем на регулярні та нерегулярні.	
	Поняття про уніфікси	
11.	Продуктивні та малопродуктивні типи творення іменників.	4
	Конфіксальний тип творення іменників	
12.	Абревіація як особливий спосіб творення іменників української	2
	мови. Типи абревіатур	
13.	Продуктивні типи творення складних іменників. Словотвір	6
	іменників-неологізмів, -оказіоналізмів.	
	Правопис складних іменників української мови	
14.	Продуктивні типи творення складних прикметників.	6
	Правопис складних прикметників української мови	
15.	Особливості морфемної будови і творення прислівників у зв'язку з	4
4 -	їх написанням	
16.	Префіксальний словотвір дієслів: особливості мотиваційних	4
	відношень.	
1.7	Словотвірні значення дієслівних префіксів	
17.	Вивчення морфолого-синтаксичного способу творення слів у школі.	2
10	Субстантивація	4
18.	Прономіналізація, препозитивація та інші різновиди морфолого-	4
10	синтаксичного способу словотворення	2
19.	Лексико-семантичний спосіб словотворення й поява слів-омономів	2
20.	Класифікація словотвірних типів. Словотвірна категорія	2
21.	Аналіз "Кореневого гніздового словника української мови"	4
	€. А. Карпіловської (Київ, 2002) та конспект зразків словотвірних	
1 7	гнізд	0.4
Усь	ОГО	84

^{*}IНДЗ – для змістового модуля, або в цілому для навчальної дисципліни за рішенням кафедри (викладача).

6. Система контролю та оцінювання

Засоби оцінювання

1. Поточний контроль перевірки засвоєного матеріалу:

- усне опитування;
- письмове опитування;
- завдання для самоперевірки.

2. Тематичний контроль:

- усне опитування;
- тестування;
- модульні контрольні роботи.

3. Підсумковий контроль: іспит.

Форми поточного та підсумкового контролю

<u>Форми поточного контролю</u>: усні й письмові відповіді студента; тестування. <u>Форма підсумкового контролю</u> – іспит.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Поточне оцінювання (<i>аудит тесту</i>	Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-сть балів	
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2		
20 балів Аудиторна робота — 5 балів. Тестування — 15 балів (для дистанційного навчання). Аудиторна робота — 10 балів. Тестування — 10 балів (для аудиторного навчання).	40 балів Аудиторна робота — 5 балів. Тестування — 35 балів (для дистанційного навчання). Аудиторна робота — 15 балів. Тестування — 25 балів (для аудиторного навчання).	40	100

5. Рекомендована література – основна

- 1. *Бабій І. М.*, *Лісняк Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2006. 88 с.
- 2. *Безпояско О. К., Городенська К. Г.* Морфеміка української мови. Київ: Наукова думка, 1987. 210 с.
- 3. Білоусенко П. І., Німчук В. В. Нариси з історії українського словотворення. Київ, 2002. 206 с.
- 4. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль, 1999.
- 5. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 183 с.
- 6. Вакарюк Л.О. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль. 2010. 200 с.
- 7. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с.
- 8. *Горпинич В. О.* Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Київ, 1999.
- 9. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. Київ, 1998.
- 10. Гуцуляк Т. Є. Морфеміка і словотвір сучасної української літературної мови: Контрольні завдання для студентів 2 курсу спеціальності "Українська мова і література. Чернівці: Рута, 2007. 44 с.
- 11. *Клименко Н. Ф.* Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові: монографія. Київ: Наукова думка, 1984. 252 с.

- 12. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ, 1998.
- 13. Клименко Н. Ф. Як народжується слово. Київ: Рад. школа, 1991. С. 213–259.
- 14. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ, 1998.
- 15. *Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А.* Морфемні структури слів у сучасній українській літературній мові // *Мовознавство*. 1991. № 4.
- 16. Ковалик І. І. Вчення про словотвір. Львів, 1961.
- 17. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація: монографія. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
- 18. Морфеміка сучасної української літературної мови: Лабораторні завдання для студентів 2 курсу спеціальності "Українська мова і література" / Укладач *Тарновецька Л. О.* Чернівці: Рута, 1994. 38 с.
- 19. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / П. І. Білоусенко, І. О. Іншакова, К. А. Качайло, О. В. Меркулова, Л. М. Стовбур. Запоріжжя—Кривий Ріг: ТОВ "ЛІПС" ЛТД, 2010. 480 с.
- 20. Плющ М. Я. Граматика української мови: У 2 ч. Ч. І. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. Київ: Вища школа. 2005. 286 с.
- 21. *Плющ М. Я.* Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. 2-ге вид., доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.
- 22. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ: Наукова думка. 1971.
- 23. Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наукова думка. 1979. 405 с.
- 24. Степаненко О. К. Словотвірні гнізда з вершинним соматичним компонентом: семантика і структура: монографія. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2011. 168 с.
- 25. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. Київ. Вища школа. 1993.
- 26. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. Київ, 1994.
- 27. *Федурко М. Ю.* Морфонологія відіменникового словотворення. Київ: Дрогобич: Вимір, 2003. 271 с.
- 28. Хрустик Н. М., Хаценко Л. І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір: Практикум: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 136 с.
- 29. Ющук І. Українська мова. Київ: Либідь, 2003. 639 с.

Словники

- 1. Віняр Г. М., Шпачук Л. Р. Словник новотворів української мови кінця XX століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2002. 180 с.
- 2. *Карпіловська Є. А.* Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами омографічними коренями. Київ, 2002.
- 3. *Клименко Н. Ф.*, *Карпіловська Є. А.*, *Карпіловський В. С.*, *Недозим Т. І.* Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998.
- 4. *Колоїз Ж. В.* Тлумачно-словотвірний словник оказіоналізмів. Кривий Ріг: Явва, 2003. 168 с.
- 5. *Нелюба А*. Лексико-словотвірні інновації (1983–2003): словник. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2004. 136 с.
- 6. Нові та актуалізовані слова та значення: словникові матеріали (2002–2010) / Кер. проекту і відп. ред. О. М. Тищенко. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 280 с.
- 7. Нові слова та значення: словник / Уклали: Л. В. Туровська, Л. В. Василькова. Київ: Довіра, 2009. 271 с.
- 8. *Полюга Л. М.* Словник українських морфем: понад 45 000. Вид 3- ϵ , допов. і випр. Київ: Довіра. 2009. 554 с.
- 9. Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник. Київ, 1985.
- 10. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка. Москва, 1985.
- 11. *Яценко І. Т.* Морфемний аналіз: Словник-довідник. Київ, 1980. Т. 1; 1981. Т. 2.

6. Інформаційні ресурси

- 1. *Вакарюк Л. О.* Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль. 2010. 200 с. URL: https://www.twirpx.com/file/1790137/
- 2. *Вакарюк Л. О.*, *Панцьо С. Є*. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004882
- 1. Електронний підручник з сучасної української мови. URL: http://linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm.
- 2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. Київ, 1998. URL: http://lib.movahistory.org.ua/Slov_afiksalnykh_morfem.pdf
- 3. Нова мова. Проект розвитку української мови URL: http://www.novamova.com.ua/217.html.
- 4. *Плющ М. Я.* Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. 2-ге вид., доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000663; URL: https://www.twirpx.com/file/232630/
- 5. *Полюга Л. М.* Словник українських морфем. Вид. 2-ге. Львів: Світ, 2001. 446 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001996; https://www.twirpx.com/file/239544/
- 6. Словотвір. URL: https://slovotvir.org.ua
- 7. Словотвір сучасної української літературної мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1979. 405 с. (Автори: І. І. Ковалик, Л. О. Родніна, А. П. Грищенко, Л. А. Юрчук, Г. М. Гнатюк, В. М. Русанівський, К. Г. Городенська, Н. Ф. Клименко). URL: http://www.inmo.org.ua/library.html; URL: https://www.studmed.ru/science/yazyki-i-yazykoznanie/ukrainskiy-yazyk/grammatika/?page=2
- 8. Тлумачний словник української мови: в 20-ти томах (електронна версія Українського мовноінформаційного фонду НАН України). URL: http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=461&page=20
- 9. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. URL: http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm
- 10. Українська мова. Науковий журнал. Архів номерів. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ukrm/texts.html.